

Zakotvení ODS v českých politických tradicích

25.dubna 2006 Jan Holzer

Objektem mého zájmu jsou tradice české politiky, tedy jakési dlouhodobé zázemí, vytvářející základní dispozice a také meze politického života české společnosti, s politickou a ideovou linií ODS v polistopadovém období.

Vstup do tématu tzv. tradic české politiky si zjednoduším odkazem na dvě klíčové charakteristiky české politiky: (1.) skutečnost, že se v ní levice a pravice neformovaly na bázi přirozeného soupeření jednotlivých sociálně-politických ideologií, nýbrž se vyvíjely jako vzájemně odcizené a nesmiřitelné sociální kategorie, a (2.) fakt, že změny režimů v českých poměrech neprobíhají jako prostá výměna předcházející politické elity, nýbrž jako negace veškerého minulého.

Šest tradic české politiky a postavení ODS

Naznačené dvě charakteristiky české politiky nevyčerpávají zkoumaný souhrn jejích (námi hledaných) základních tradic. Dle mého soudu mezi ně patří především: (1.) důraz na mravní prvky v politice a soulad politiky s etikou, (2.) despekt k fenoménu politické moci a obecně k politickým autoritám, (3.) výrazná skepse k jevu politického stranictví, (4.) důraz na národní prvek, (5.) takřka nekritický přístup k fenoménu demokracie a (6.) specificky české pojetí politiky jako odraz sporu o „českou otázku“.

Ad 1. Forma politického boje prostřednictvím odkazu na mravnost a etiku má svoje opodstatnění v období nesvobody, s politickým obratem, v éře demokratického pluralitního modelu vládnutí ovšem ztrácí svou legitimitu. ODS na české stranicko-politické scéně představuje nejvýznamnějšího nositele rozchodu s touto tradicí.

Ad 2. Pochopení podstaty jevu politické moci a její držby jako výsledku nikoli fatálního morálního střetu, nýbrž každodenního střetávání v rámci pluralitní moderní společnosti činí podstatné části českých polistopadových elit neskonalé potíže. Skutečně realizovaná politická moc je u nás jevem přinejmenším podezřelým a nepředstavuje prostor, v němž by česká společnost hledala své autority. Ty se rekrutují především z kulturní fronty jako základního konstitutivního prostředí procesu budování českého národa; ostatně, právě jazyk a kultura byly posledními azyly, kde ani totalitní moc neměla šanci na dosažení absolutní kontroly. Politizace této preference není nikterak vyloučená (viz televizní válka). Pozice, kterou v této kauze ODS zaujala, je přitom dostatečně známá a je zajímavé sledovat, jakým způsobem se tento příspěvek ODS k českému pojetí politické kultury postupně zhodnocuje.

Ad 3. Téma role politických stran má mnohem širší kontext, než nám předkládají např. diskuse stavějící do protikladu jev stranictví a normy tzv. občanské společnosti. Tento kontext je tvořen nejen často připomínanou špatnou zkušeností s politickými stranami a jejich vůdci z období tzv. První republiky, ale především děsem z naplnění skutečné podstaty jakékoli stranické praxe, totiž faktu, že opravdu někomu „straní“. ODS v tomto směru představuje hlavního nositele moderního přístupu ke stranictví; počínaje odchodem z všeobjímající náruče OF a konče lpěním na nezastupitelné roli politických stran z hlediska každodenního politického dění.

Ad 4. Nikoli všem mnou vzpomínaným tradicím české politiky se ODS brání. Platí to konkrétně o typickém důrazu na národní prvek. Onou hlavní příčinou této programové opce ODS je dle mého soudu nevyjasněný postoj, který je pro tuto stranu typický z hlediska její ideologické orientace. V zásadě totiž vnímám program ODS jako oscilující mezi na jedné straně konzervativními postupy a náhledy, a na straně druhé standardním programem liberálním.

Ad 5. Popsané programové napětí se odráží i v přístupu ODS k fenoménu demokracie. Jedná o skutečně typický a dlouhodobě se projevující znak české politiky: konkrétně o víru, že demokracie je přirozenou hodnotou sama o sobě. Zdá se mi, že tímto spasitelským a zároveň trpitelským syndromem ODS nestrádá. Za podklad pro toto konstatování přitom považuji realističtější přístup většiny jejích stranických elit k demokracii, tendenci vnímat ji především jako techniku umožňující soužití uvnitř komplikované struktury moderní společnosti a absenci víry ve specifickou historickou misi demokracie.

Ad 6. Dostáváme se k poslednímu bodu mého výčtu tzv. tradic české politiky, totiž ke sporu o tzv. „českou otázku“. Specifická role pro proces utváření se české politiky spočívá v tom, že tento spor svým způsobem představoval základní profilující prostor českého politického života. Diskuse o smyslu české historie totiž v některých periodách vystupovala s ambicí nahradit údajně neexistující pole pro strukturaci a vytváření skutečně plnohodnotné české politiky. Problém spočívá v tom, že se vlastně jednalo o vědomý únik před „krutým“, „nespravedlivým“ a „cynickým“ světem politiky. Jeví se jako takřka nemožné, i nyní, patnáct let po roce 1989, předpovědět, kdy bude tato tradice překonána.

Text vychází se souhlasem autora a pod jeho redakcí z jeho rozsáhlejší studie „ODS a tradice české politiky“, publikované ve sborníku Občanská demokratická strana a česká politika, vydané CDK v letošním roce.